

УДК 371.134+78

**АВТОРСЬКА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Л.В. Соляр

асистент,

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

У статті розглянуто розроблену методика формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Запропоновано авторське бачення класифікації форм, методів, прийомів та засобів формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Акцентовано увагу на використанні представлених складових організації навчальної діяльності, відповідно до розробленого авторського спецкурсу «Етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва».

Ключові слова: форми, методи, прийоми, засоби.

Забезпечення якісної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва можливе тільки за умови максимального наближення навчального процесу до майбутньої сфери діяльності фахівця. Переважно освіта, що здобувається у вищому навчальному закладі, забезпечує достатній рівень теоретичної підготовки майбутніх фахівців, але практично не формує, готовність до самостійного вирішення специфічних професійно-педагогічних завдань.

Зауважимо, що проблема пошуку та удосконалення форм, методів, прийомів та засобів організації навчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах привертала увагу багатьох дослідників. Обґрунтуванню підвищення ефективності процесу навчання присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Гладуша, Є. Голанта, І. Лернера, Б. Лихачова, В. Онищука, М. Скаткіна та ін. Однак проблема впровадження нових форм, методів, прийомів та засобів навчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва потребує подальшої розробки у контексті її активізації.

Мета статті полягає у дослідженні та обґрунтуванні вибору конструктивної методики формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва з урахуванням особливостей сучасного розвитку українського суспільства та його культури сприятиме авторський спецкурс «Етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва», який побудовано на застосуванні оновлених форм, методів, прийомів та засобів, тобто на методологічному інструментарії реалізації авторського спецкурсу.

У контексті досліджуваної проблеми пропонуємо власне бачення класифікації форм, методів, прийомів та засобів формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: *форми* – *традиційні* (лекція, практичне заняття, самостійне заняття, індивідуальне заняття), *інноваційні етноформи* (етнофотовиставка (етнофотоколаж), флешмоб, етноярмарка, майстер-шеф, етноквест, модний фолькфест, евентформи, етнофорум); *методи* – *класичні* (стимулювання і мотивація навчально-пізнавальної діяльності, організація і здійснення навчально-пізнавальної діяльності, контроль і самоконтроль за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності), *спеціальні* (створення етнокейсів, інтерв'ю, етнографічний (документація, збирання зразків), «рівний-рівному», етнопроекти); *прийоми* – *загальні* (готові знання, інформаційно-повідомляючий, пошуковий, пояснювально-ілюстративний, спонукальний), *часткові* (дослідницький, репродуктивний, спонукально-мотиваційний, театральний); *засоби* – *матеріальні* (наукова та фахова література, українські костюми, українські елементи з інтер'єру української хати, посуд, обрядові страви, зразки українського фольклору), *нематеріальні* (спільноти у соціальних мережах, групи новин, групи розсилок).

Проаналізуємо кожну із складових організації навчальної діяльності відповідно розробленого авторського спецкурсу.

У вищезгаданому авторському спецкурсі ми розділяємо форми на традиційні та інноваційні етноформи. До *традиційних форм* – відносимо лекції, практичні, самостійні та індивідуальні заняття. Детальніше розглянемо кожну із форм організації навчальної діяльності.

Лекція як форма організації навчальної діяльності вводить майбутніх учителів музичного мистецтва в наукову та етнокультурну галузь знань, знайомить їх з основними науково-теоретичними положеннями і методологією даної науки, виявляє її взаємозв'язок з іншими

галузями знань. Закладаючи основи наукових знань, лекція визначає зміст інших видів навчальних занять і тому займає провідне положення стосовно них.

Індивідуальне заняття застосовується для підвищення рівня підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва та проводиться з окремими студентами. Видами індивідуальних завдань – реферати, курсові та магістерські роботи. Вони видаються студентам у термін, передбачений начальним планом, і виконуються ними самостійно під керівництвом викладача.

Під час *самостійного* вивчення навчального матеріалу, літератури у процесі підготовки до семінарів (практичних), для виконання рефератів та презентацій у майбутніх учителів музичного мистецтва нерідко виникає потреба порадитися з викладачем, з'ясувати складні питання, отримати рекомендації щодо навчальної роботи. Ця потреба задовольняється шляхом організації консультацій. Консультації проводяться за графіком, який складається кафедрою.

Метою *практичних занять* є активне формування і розвиток у майбутніх учителів музичного мистецтва навичок і якостей, які необхідні для наступної професійної діяльності; формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, закріпленими та поглибленими знаннями, які отримувалися на лекціях та під час самостійної роботи, а також формування вмінь застосовувати їх для розв'язання практичних завдань.

Традиційні практичні заняття ми доповнювали *інноваційними етноформами* організації навчальної діяльності. До них відносимо етнофотовиставки (етнофотоколажі), флешмоби, етноярмарки, майстер-шефи, етноквести, модні фолькфести, евентформи, етнофоруми.

Етнофотовиставки – документація світлин певного художника, письменника, фотографа тощо. У нашому випадку це етнофотовиставка житлових будинків, їх інтер'єру, будова подвір'я, господарських споруд, національних костюмів, етнічна кухня, всі елементи, які формують етнокультурну компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва.

Етноколаж – технічний прийом в образотворчому мистецтві, який ґрунтується на введенні у твір різних за фактурою та кольором предметів: шматків газет, афіш, шпалер тощо.

Флешмоб – заздалегідь спланована масова акція, в якій велика група людей з'являється в громадському місці, виконує заздалегідь обумовлені дії (підготовленим сценарієм) і потім розходить [2]. Наш флешмоб буде виявляти багатство українських обрядових свят, особливостей національних костюмів різних етнорегіонів.

Етноярмарки – інноваційна освітня форма, у межах якої відбувається серія цікавих подій – майстер-класів, презентацій, вікторин, конкурсів, інтерактивних екскурсій. Всі заходи пов'язані з українською народною культурою і традиціями, народним мистецтвом, історією народного костюму, українською символікою та особливостями побуту.

Майстер-шеф – це інноваційна форма організації навчальної діяльності, яка передбачає навчання та передачу рецептів від кращих «кулінарів» кожного етнорегіону. Під час етнокультурного обміну студенти дають поради та рекомендації «професійних» кухарів.

Етноквест – це пізнавальна і розважальна квест-гра, що проводиться на території етномузею. В її основі лежить знайомство з багатством української культури та народними традиціями. Під час гри учасники вирішують неординарні інтелектуальні завдання та загадки пізнавального характеру.

Фолькфест – музичний, тематичний фестиваль, на якому презентуються зразки етнокультури (народна творчість, одяг, елементи побуту) [2]. Студенти у процесі вивчення спецкурсу обмінюються досвідом із своїми колегами щодо костюмів, звичаїв, обрядів та традицій, характерних для їхнього регіону.

Евент в перекладі з англійської слово «event» означає «подія»; «інструмент», що сприяє прискоренню процесу сприйняття театралізованого дійства, осмислення тої події, яка лежить в його основі, а також посилення в учасників враження і почуттів по відношенню до нього [1]. Переважно так називають будь-які заходи, що відбуваються на сцені, та й не тільки. Це може бути концерт або інші масові заходи. У нас евентами прийнято називати більш-менш великі події – музичні фестивалі, виступи діджеїв – зірок світового рівня. Нерідко практики евентом називають звичайну вечірку, яка проводиться в будь-якому клубі.

Етнофорум – це сукупність інноваційних етноформ організації навчальної діяльності. Етнофорум, у представленій нами проблемі, це свого роду тематичний залік або підведення підсумків усієї проведеної теоретичної та практичної роботи, під час якого здійснюється

перевірка знань, умінь та навичок, набутих у процесі вивчення авторського спецкурсу «Етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва».

Отже, представлені нами *традиційні* та *інноваційні етноформи* у формуванні етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва здійснюють чітко організовану, змістовну і методично оснащену систему організації навчальної діяльності та етнокультурне спілкування, а також стосунки викладача та студента на етнокультурному рівні.

Впровадження форм організації навчальної діяльності здійснюється на основі використання системи методів формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

У контексті досліджуваної проблеми ми розділили методи реалізації навчальної діяльності формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на *класичні* та *спеціальні*. Розглянемо детальніше *класичні* методи навчальної діяльності.

I. Методи стимулювання та мотивації формування етнокультурної компетентності забезпечують пізнавальну, вольову, емоційну активізацію майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки, сприяють формуванню професійних інтересів з позиції особистісної та професійної значущості.

Створення ситуації інтересу при викладанні певного навчального матеріалу – використання пізнавальних ігор, фрагменти виступів, демонстрації. Розвиток інтересу в студентів – це засіб активізації навчання, що сприяє кращому засвоєнню знань. Пізнавальні ігри як метод набувають великого значення для стимулювання та формування інтересу до етнокультурної компетентності (ігри-подорожі в минуле, вікторини тощо). У авторському спецкурсі цей метод ми застосовуємо із інноваційною етноформою – етнофотовиставка (етнофотоколаж).

Стимулювання навчальних дискусій – викликають інтерес до формування етнокультурної компетентності. Викладач попередньо готує тему, питання, що підлягають обговоренню. Студенти читають різноманітну музичну, етнічну літературу з проблеми формування етнокультурної компетентності. Викладач відіграє важливу роль у правилах проведення дискусії. Дискусія може застосовуватися із традиційною формою (практичне заняття) та інноваційною етноформою (майстер-шеф).

Роз'яснення особистої та професійної значущості теоретичної підготовки до педагогічної діяльності – полягає у розкритті поняття «етнокультурної компетентності» та його значення у професійно-педагогічній діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Такий метод реалізації навчальної діяльності застосовується із традиційною формою – лекція.

Методи організації навчальної діяльності, що стимулюють майбутніх учителів музичного мистецтва до практичної діяльності у процесі педагогічної підготовки, направлені на удосконалення їх компетентностей та емоційної виразності під час виконання фольклорних зразків. Серед них важливими є: *створення ситуації пізнавальної новизни, перегляд відеоматеріалів, пред'явлення вимог, відвідування виступів етноколективів та фольклорних груп.*

II. Організаційні методи формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечують процес опосередкування студентами змісту формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Серед теоретичних методів організації формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва важливими у контексті нашого дослідження є лекція, розповідь, бесіда та пояснення.

Лекція – як методологічна й організаційна основа для всіх навчальних занять, зокрема й самостійних. Основна мета лекції – формування орієнтувальної теоретичної основи етнокультурної компетентності для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу. Визначений метод доцільно застосовувати із формою організації навчальної діяльності – лекція.

Розповідь – як монологічна форма викладання, яка застосовується за необхідності викласти навчальний матеріал системно, послідовно. Елементами розповіді є точний опис, оповідь, логічне обґрунтування фактів. Цей метод ми використовуємо у авторському спецкурсі з інноваційною (етноформою) – етнофорум.

Бесіда – метод організацій навчальної діяльності, який за допомогою запитань спонукає студентів до відтворення набутих знань, формування самостійних висновків і узагальнень на основі засвоєного матеріалу.

За призначенням у навчальному процесі розрізняють: *вступну бесіду, бесіду-повідомлення, бесіду-повторення, контрольну бесіду*. За характером діяльності студентів виокремлюють: *репродуктивну бесіду, евристичну, або сократівську, катехізисну*.

Ефективність будь-якого виду бесіди залежить від змістового формулювання запитань, а також від якості відповідей, тобто їх повноти, чіткості, аргументованості. Бесіда спонукає до самоосвіти, застосовується із традиційними формами – практичне та індивідуальне заняття.

Пояснення – словесне тлумачення понять, явищ, принципів дії приладів, слів, термінів тощо. Використовують переважно під час викладання нового матеріалу, а також у процесі закріплення, особливо тоді, коли викладач відчуває, що студенти чогось не зрозуміли [4]. Застосовується із традиційною формою лекції, оскільки допомагає зрозуміти зміст матеріалу, що вивчається, усвідомити його практичну реалізацію.

III. Методи контролю та самоконтролю формування етнокультурної компетентності забезпечують функцію контролю та самоконтролю у ході організації формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Основні методи контролю та самоконтролю у авторському спецкурсі «Етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва» співвідносяться із інноваційними етноформами – евентформи та етнофорум, як підсумок вивченого матеріалу.

Перейдемо до детального розгляду *спеціальних методів* навчальної діяльності.

Етнокейси – передбачають побудову навчання в аспекті суб'єкт-суб'єктивної взаємодії та розбір конкретної ситуації з етнокультурного сценарію, який включає самостійну роботу, «мозковий штурм» у межах малих груп, публічний виступ із представленням, у нашому випадку, аналіз наукової та фахової літератури з етнокультурною тематикою та ін. Точний сценарій роботи над ситуаційною вправою зумовлюється багатьма факторами: обсягом етнокейсу, рівнем його змістовної новизни, складності, привабливості матеріалу самого етнокейсу, атмосферою дискусії, під час якої обговорюються можливі шляхи вирішення проблеми. Шлях використання ситуаційної вправи, значною мірою зумовлений власним, індивідуальним стилем навчання студента та його досвідом. У процесі вивчення спецкурсу майбутнім учителям музичного мистецтва пропонується ознайомитися із раніше виготовленим етнокейсом, який доповнює зміст як лекційного заняття так і проведення тематичних вечорів.

Інтерв'ю – метод збору етнокультурної інформації, що ґрунтується на вербальній взаємодії між викладачем і студентом з метою одержання даних, які цікавлять дослідника [2]. Головна відмінність між анкетуванням та інтерв'ю – у формі контакту дослідника та опитуваного. Питання, вміщені в анкеті, респондент інтерпретує самостійно, формулюючи відповідь і фіксує її в анкеті. Даний метод використовується у період проходження студентами фольклорної практики.

Етнографічний метод – спосіб вивчення етнічних матеріалів на підставі виявлення їх зв'язку з етнокультурою, яка розглядається як визначальний чинник народної творчості. Етнографічний метод включає в себе перевірку документації фольклорної практики та збирання зразків народної творчості. Етнографічний метод застосовується із усіма інноваційними етноформами.

Метод «рівний – рівному» як спосіб навчання однолітків та людей, рівних за певними ознаками [3]. Кожен студент з групи розповідає про традиції, звичаї, обряди свого регіону та ділиться досвідом із своїми колегами-студентами про їх святкування у цих регіонах, обмінюються знаннями та презентують їх на практиці. Такий метод характерний із інноваційними етноформами – етнофотовиставка (етнофотоколаж), флешмоб, етноярмарка, модний фолькфест.

Етнопроект – це проект на етнокультурну тематику, де проходить показ українських костюмів певного етнорегіону, дегустація етнічної кулінарії, представлення елементів інтер'єру української хати та ін. Даний метод застосовується із інноваційними етноформами.

Отже, процес організації навчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва реалізується за допомогою класичних та спеціальних методів, які допомагають студентам засвоїти навчальний матеріал, сприяють активізації навчального процесу. Методи організації

навчальної діяльності застосовуються із формами та є сполучною ланкою між визначеною ціллю і кінцевим результатом, їх слід розуміти як спосіб упорядкованої, взаємозв'язаної діяльності викладача і студентів, спрямованої на розв'язання етнокультурних завдань.

Як відомо, у структурі методів виокремлюють прийоми, тому кожен метод можна представити як сукупність методичних прийомів. Однак прийоми можуть використовуватися незалежно від методів. У контексті досліджуваної проблеми ми виділяємо так звані *загальні* та *часткові* прийоми організації навчальної діяльності формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Перейдемо до розгляду *загальних* прийомів формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Приєм *готових знань* – майбутні учителі музичного мистецтва пасивно сприймають подану викладачем етнокультурну інформацію про етнокультурну компетентність, запам'ятовують, а в разі необхідності відтворюють її. Такий прийом ми застосовуємо із етнографічним методом у авторському спецкурсі.

Приєм *інформаційно-повідомляючий* – передбачає викладання навчального матеріалу без докладного пояснення, узагальнення й систематизації, а майбутні учителі музичного мистецтва – заучують його без достатнього аналізу та осмислення. Він застосовується з методом етнокейсів та з формою навчальної діяльності етнофорумом та евентформами під час захисту фольклорної практики.

Прийоми *пошуковий та спонукальний* – викладач ставить перед майбутніми учителями музичного мистецтва проблемні питання і завдання, організовуючи їх самостійну діяльність; майбутні учителі музичного мистецтва самостійно здобувають і засвоюють нові знання переважно без допомоги викладача. Цей прийом застосовується як складова лекції та пояснення.

Приєм *пояснювально-ілюстративний* – викладач організує сприймання та усвідомлення майбутніми вчителями музичного мистецтва інформації, а вони здійснюють сприймання, осмислення і запам'ятовування її. Такий прийом застосовується із методом «рівний – рівному» у формі флешмобу.

Детальніше розглянемо *часткові* прийоми формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Перший прийом, який ми відносимо до спеціальних прийомів – *дослідницький*. Викладач ставить перед майбутніми учителями музичного мистецтва проблему, і вони вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації, засоби, матеріали тощо. Цей прийом застосовується з формами (модний фолькфест та майстер-шеф) та з методом інтерв'ю, етнографічним методом, а також при проходженні фольклорної практики.

Приєм *репродуктивний* – викладач дає завдання, у процесі виконання якого майбутні учителі музичного мистецтва здобувають уміння застосовувати знання за зразком. Даний прийом застосовується при проведенні етнофотовиставки (етнофотоколажу) за методом етнопроекту.

Приєм *спонукально-мотиваційний* – викладач виховує позитивне ставлення до професії, інтерес до неї та інші стійкі професійні мотиви. Цей прийом застосовується із формою лекцій та методом розповідь.

Театральний прийом – передбачає виступ учасників театрального дійства не від свого імені, а від імені певних персонажів, представників етнокультурних груп. Цей прийом застосовується з евентформами, етноквестів, флешмобів, модних фолькфестів та з етнографічним методом.

Отже, прийоми організації навчальної діяльності – це елементи методу. Представлені прийоми (елементи) методів, є логічною системою дидактичного завдання. За допомогою прийомів організації навчальної діяльності та послідовності їх застосування, відбувається реалізація методів та форм організації навчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

У супроводі із формами, методами та прийомами використовуються і *засоби* реалізації навчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва пов'язане з використанням засобів – *матеріальних* та *нематеріальних*, що сприяють підвищенню ефективності засвоєння матеріалу. Серед *матеріальних*, наприклад, використовуємо: наукову та

фахову літературу – навчальні посібники, підручники, наукові статті, дисертаційні дослідження, монографії. Такий засіб використовується із традиційними формами, класичними методами та загальними прийомами; українські костюми та елементи інтер'єру української хати, посуд, обрядові страви, зразки українського фольклору використовуються разом із інноваційними (етноформами).

Нематеріальні – спільноти у соціальних мережах (однокласники, вконтакті, фейсбук, інстаграм); групи новин та групи розсилок, які використовуються із етноформами – етнофотовиставки (етнофотоколажу), методами – етнопроектів та спонукально-мотиваційним прийомом.

Використання окреслених засобів є доцільним не тільки у процесі формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва організації навчальної діяльності в аудиторії, а й під час виконання самостійної роботи – користування мережею інтернет; електронними енциклопедіями, словниками, електронними посібниками та сприяють цілісності процесу формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Отже, при організації навчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва необхідно застосовувати зазначену авторську методику у логічному поєднанні та доповненні традиційних з інноваційними (етноформами), класичних з спеціальними методами, загальні з частковими прийомами та матеріальні з нематеріальними засобами. При цьому необхідно враховувати можливості вишу та особливості підготовки професійних кадрів, що сприятиме отриманню позитивного, кінцевого результату, тобто формуванню етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

1. Азарова Ю. А. «Event технологии» и «событийность» – проблемы инновационного развития / Ю. А. Азарова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/v/event-tehnologii-i-sobytiynost-problemy-innovatsionnogo-razvitiya>
2. Вікіпедія. Інформаційний ресурс. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Концепція освіти «рівний-рівному» щодо здорового способу життя серед молоді. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lektsii.org/3-89737>
4. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

Соляр Л. В. Авторская методика формирования этнокультурной компетентности будущих учителей музыкального искусства.

В статье рассмотрена разработанная методика формирования этнокультурной компетентности будущих учителей музыкального искусства. Предложено авторское видение классификации форм, методов, приемов и средств формирования этнокультурной компетентности будущих учителей музыкального искусства. Акцентировано внимание на использовании представленных составляющих организации учебной деятельности, в соответствии с разработанным авторским спецкурсом «Этнокультурная компетентность будущих учителей музыкального искусства».

Ключевые слова: формы, методы, приемы, средства.

Solyar L. V. Author's Methods of Forming Future Music Art Teachers' Ethnic and Cultural Competence.

The article reveals the author's methods of forming future music art teachers' ethnic and cultural competence. The author's vision of classifying the forms, methods, techniques and means of forming future music art teachers' ethnic and cultural competence is suggested. The attention is focused on the use of represented components of organization of training activities, according to author's elective course «Ethnic and cultural competence of future music art teachers».

Key words: forms, methods, techniques, tools.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Цокур О.С.